

QUADERNS BLAUS

DIRIGITS PER

MARIUS AGUILAR i CARLES SOLDEVILA

LA NOSTRA GENT

XAVIER NOGUÉS

BARCELONA
LLIBRERIA CATALONIA
PLAÇA CATALUNYA, 17

XAVIER NOGUÉS

QUADERNS BLAUS

DIRIGITS PER

Marius Aguilar i Carles Soldevila

LA NOSTRA GENT

**XAVIER
NOGUÉS**

per

JOAN SACS

LLIBRERIA CATALÒNIA

PLAÇA CATALUNYA, 17

BARCELONA

R. 42. 338

ÉS PROPIETAT

QUADERNS BLAUS

I

L'esperit d'En Xavier Nogués

Aquest artista que tant ha fet parlar d'ell és, externament, un home estrany, un home exòtic, un habitant de la lluna. És més aviat alt; ni gras ni sec, blanc i exsangüe com un crioll de Pierrot: ulls blaus i petits, boca i nas grossos, pèl escàs. Avui, que compta cinquanta dos anys, té el cabell gris un xic arnat. Al mig del nas d'En Nogués destaca un cosit esbiaixat que és record inoblidable. La figura d'aquest humorista té totes les apariències d'un pessimista tràgic: a la blancor inerta, gairebé malaltissa, de la seva pell, a la seva cara gairebé barbameca, cal afegir-hi la seva terrible mirada blanquinosa, esguard inquietant d'home fredament cruel i sanguinari, en la qual hom creuria veure-hi gestar tota llei de tenebroses maquinacions. El color, el to, el dibuix de la seva cara, sobretot el seu perfil, — mal m'està el dir-ho — tenen les característiques de l'*apatxe* de tipus fatídic.

No obstant, aquest home és tot el revés del que aparenta. És un home honest, sa i feliç; és un home content i un gran humorista; és un home apassionat per tots els ideals posats

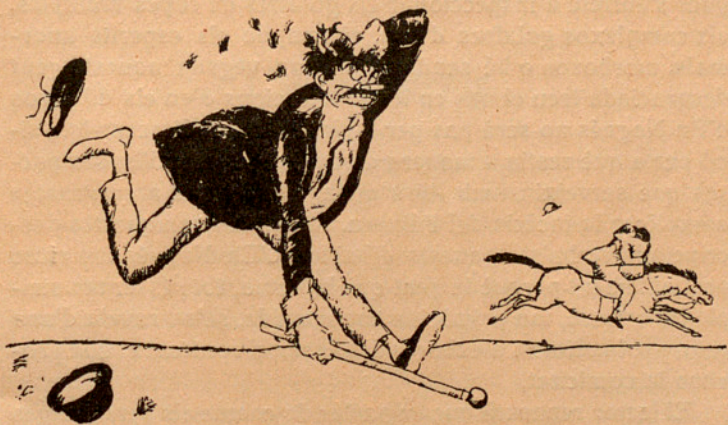

per la natura a l'encalç de la mà i de la intel·ligència; és suau, més aviat feble; parla en veu baixa però jovial: sempre en té una per a dir; sap dominar-se; és fi, cultivat, generós, *gentleman*, i hom endevina que un dels més cruels dels seus dolors deu ésser la injustícia.

Xavier Nogués és, però, per damunt de tot, artista, i particularment artista humorista. L'humorisme presideix en totes les seves accions: unes vegades per raó de temperament, perquè per naturalesa enfoca la vida amb un objectiu de vidre colorit de facècia; altres vegades per raons d'elegant discreció, pel pudor ingènit de no traïr els enuigs que li enteranyinen el cor. En Nogués és còmic particularment quan descriu. Ell ama molt les descripcions de ço que sap observar amb la seva lent colorida de facècia, i aleshores ço que us transcriu és una exquisitesa d'expressió còmica, una vera obra d'art de comediant. Mai no estarà tan ben aplicada com en l'ocasió d'oïr una d'aquestes descripcions d'En Nogués, aquella frase popular que diu que «n'hi ha per llogar-hi cadires». I és que en aquests casos no sols la transcripció que ens dona En Nogués de tal o qual esdeveniment val el que val per l'estil del seu parlar, del seu gesticular i de les seves meravelloses ganyotes d'actor, enormes, diverses i oportunes, sinó que ço que ens meravella més dels seus monòlegs descriptius és allò que no hi ha posat ell, el que verament hi havia en l'anècdota o en el fet que us explica, la gran i condensada quantitat d'humanitat que ha sabut extreure espontàniament d'un esdeveniment que per la majoria de la gent no hauria tingut res d'aprofitable. Heu's ací, doncs, la mena d'artista que és Xavier Nogués. És un home atent i permeable al subconscient dels homes, com Jules Renard ho era a la consciència

dels homes, a la consciència, si es pot dir així, dels animals més insignificants i àdhuc de les coses inanimades. Així com J. Renard ens explica quina és la vida de les coses que tothom té per insensibles i inconscients, i ens meravella i encisa, de la mateixa manera, En Xavier Nogués ens encisa i ens meravella en descobrir-nos les pregoneses insondables

La Catalunya Pintoresca

de la gent que hom imagina superficial i menyspreable. Xavier Nogués ens encisa d'una especial faiso molt poc comú perquè justament se'n va a escorcollar l'ànima de l'home més insignificant; aquell que no està ni al cim ni a la cua de la humanitat o de la civilització; l'ànima d'aquell home que no és pas ni el més dolent, ni el més llonza, ni el més pobre, ni el més malalt, sinó l'ànima de l'home que, aparentant una major inhumanitat, revela les peculiaritats fonamentals i uni-

versals del subconscient, que ens descobreix en aquests simples tota la brutalitat de l'egoisme més o menys artísticament disfressat que nia en el cor del rei, del bisbe, del papa i d'aquell qui no té capa. El qui no té capa és aquest simple: el bútxara, el tarambana, el panxacontent, el baliga-balaga i demés petits golafres desmesurats. Poques vegades En Nogués s'entreté a inspeccionar els golafres de capes múltiples, els complexos golafres d'upa, ni tampoc els esperits anormals, morbosos o bé senils; si alguna vegada aquesta gent desgraciada treu el nas en les descripcions o en els dibuixos d'En Nogués no serà pas per a glosar-los ni dissecar-los, sinó per a què restin a manera de testimonis, senzills comparases que serveixin amb llurs malaventures per a contrastar o explicar la facècia del bútxara. Succeeix que aquestes descripcions verbals o aquests dibuixos d'En Nogués fan riure probablement perquè la gent que hi actua, tot i ésser tan simple i barroera, tan primàriament sensible, se'ns revela d'una gran profunditat: i aleshores deu ésser el contrast el que provoca la comicitat.

El lector repararà que en parlar de ço que els personatges descrits o dibuixats per En Nogués ens descobreixen sota llur banalitat, capa aparencera, ho donem com a cosa profunda. En aquest cas no volem pas dir cosa elevada, sinó tot al revés, cosa ensorrada, arrel, ço que és inherent a tots els homes, àdhuc als homes capaços de revelar-se amb la màxima elevació espiritual. Aquest món no és certament un món de gent absolutament pura: hom diria que una llei fisiològica ho impedeix. Els humans absolutament purs a mida que atenyessin aquest absolut s'anirien volatilitzant, i en atènyer-lo del tot ja *ipso facto* no serien d'aquest món.

II

L'aprenentatge

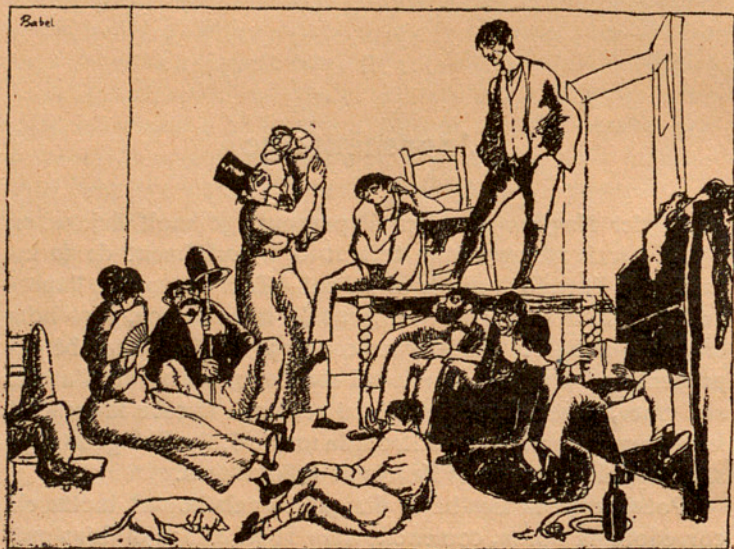
Xavier Nogués començà l'aprenentatge molt dejorn, en aquell precís moment que, traient-lo triomfalment de la tarumba, la llevadora cridà: és un noi!—Tots comencem l'aprenentatge de la vida en el moment de la naixença, però hom creuria que En Xavier Nogués començà aleshores també l'aprenentatge d'artista; perquè el cas és que a hores d'ara el seu viure, el seu observar, el seu parlar té encara la frescor, la impremeditació, la incontrolada intuïció, aquell ingenu cop-sament del viure que és l'encís de la infantesa.

Potser estaria mes bé de dir que tots els homes, inclús els corredors de borsa, comencen amb la naixença el llur aprenentatge d'home empadronat i el d'artista, però que la majoria abandonen aviat el segon per abocar-se com diables desencadenats al primer; mentre que el nostre Nogués més aviat negligí l'aprenentatge d'home-empadronat per a perllongar indefinidament l'altre aprenentatge.

El nostre Nogués tenia encara els peus a la tarumba que ja s'anomenava pel cap més baix Nogués i Cases. Això passava l'any 1874, en el pis principal del número 77 del carrer

d'Escudellers, i d'allí anà de seguida a viure al carrer del Pom d'Or, n.º 7, que era un número amb tres o quatre pisos, tot propietat del pare del tendre barceloní acabat de néixer. Als pocs dies aquest esquitx de caricaturista arrodonia la

La Catalunya Pintoresca

seva personalitat a l'església de la Mercè en possessionar-se del nom de pila.

Quan avui dia En Nogués gira el cap vers aquest passat, no el gira pas vers la dreta ni vers l'esquerra, sinó cap en terra, malencònicament; perquè és un passat tan irremeiablement passat, tan ple de blanors extintes, tan curull d'amors

familiars mortes i enterrades, que bé es pot dir que és un passat mortuori, i les llàgrimes en vindrien als ulls si de cas el nostre Nogués fos un home permeable a la vella malenconia de la gent que ha llegit moltes carrincloneries sentimentals, o de la gent que no llegeix res però que tanmateix sembla que ha escoltat la lectura de totes les Ruïnes de Palmira escrites per tots els Volneys de tots temps i terres. Xavier Nogués també té, entre una infinitat de ruïnes de l'esperit, les seves ruïnes de pedra i de maó, les ruïnes d'aquella casa sense parió, que en el n.º 7 del carrer del Pom d'Or estava atapeïda d'amors i quilotada de solta. Aquella casa ja no existeix.

Xavier Nogués acota el cap vers aquest passat terriblement irrevocable perquè segurament deu ésser en aquesta direcció que el record ha de cercar-lo; potser també perquè comprèn que aquestes coses s'han d'evocar i de considerar amb aquesta actitud de tradicional malenconia, talment com en les visites de pèsam a les cases de la gent grotesca, hom reté les ganes de riure i, tot torçant el coll i adoptant una cara de dispèptic, cerca, així mateix, l'actitud de malenconia que és la que ja sabem que ha d'agradar més a la família endolada que visitem. Però és en va que Nogués cerqui la malenconia, perquè, cap cot, se li escapa el riure o el somrís; i veurieu que, hipnotitzada la vista en aquell passat passadíssim, la cara del nostre artista s'il·lumina de contentament. Cada vegada que s'hi entafura n'ix amb una braçada d'imatges joïses, facecioses o plaentes. La mateixa destrucció, la mateixa desaparició, el mateix irrevocable sembla que li semblin coses corpòries i considerables, coses pròpies i acarables. Evidentment Francesc-Xavier Nogués i Cases ens apareix

com un gran artista innat, un vident del món fenomenal, un home escollit que del fenomen en copsaria l'alta vàlua encara que res no en transcendís a la raó; un home que veu directament les coses—certs fets i certes coses: els caràcters sobretot.

Xavier Nogués copsà tan bé, tan fortament, ja en la seva

La Catalunya Pintoresca

infantesa els caràcters de la gent i de les coses, que ara, a cinquanta dos anys, tot el bo i millor de la seva producció és extret d'aquell acaparament primigeni, sense que aquesta rica captació pueril sembli trobar-se encara, a l'hora que som, disminuïda. Si l'artista tenia encàrrecs per a treballar durant altres cinquanta dos anys, la seva producció segurament seria tan feliç, tan variada i fresca com el que ja li coeixem.

En llucar el seu passat, el nostre Nogués hi retroba, trempat com un gínjol, aquell noieta que el precedí insensible-

En Xavier Nogués

Nogués a l'any 1888

Decorant ceràmica

Gravat a l'aiguafort

ment i que l'ensinistrà en l'art d'observar i de fruir. Allí re-
veu Nogués els seus vagars i gestes pel barri de Santa Ma-
ria, les seves entremaliadures contra els vidres de paper del
pegot, contra les velles rondinaires, contra totes les coses de
sonora percussió; les seves heroïcitats, els seus puerils ter-
rors. Nogués recorda la topografia aleshores formidable
d'aquella pintoresca i entravessada xarxa de carrerons; re-
viu tots els secrets de cada reconada, de cada botiga, de ca-
da taca d'humitat, de cada clapa de molsa: l'encís del desem-
bocar a les placetes, l'estratègia de les cantonades, els miste-
ris dels patis i escales dels casalots d'aquella barriada. I al
centre de tot això, el pinyol, el nucli radiant! que era el llum
de gas del menjador de casa seva, tot voltat de cadires i
pares i mares i germans, i un gavadal de cambres i corredors
amb un meravellós terrat al cim.

Aquesta petita zona explorable de la infància del nostre
Nogués fou el seu Univers. Després, en eixamplar les seves
exploracions fins a la muntanya de Sant Pere Màrtir, fins a
la Barceloneta, camí de mar; en córrer món per l'Europa més
europea, mai no conegué En Nogués un més immens Univers
que el que batejava en el carrer del Pom d'Or i els seus en-
contorns. Les coses incomptables que copsà per a tota la vida
en aquest univers ombriu i humit de la vella Barcelona del
barri de Santa Maria...

Allí els pares del nostre artista li trobaren un col·legi, l'es-
tudi que li calia, segurament; perquè és el cas que en lloc de
les quatre regles, la gramàtica, la geografia, la doctrina cris-
tiana i la geometria, Nogués aprengué en el col·legi més aviat
a conèixer els homes, a conèixer també aquesta farsa tan ben
trobada que és el món policat. En lloc d'aprendre totes aque-

lles rudimentàries ciències, En Nogués aprengué a desaprendre-les, a avorrir-les: En Nogués fou un estudiant detestable; per això feia tantes *campanes* com podia, i per això quan eixia de les avorrides aules sentia una fretura esbojarrada de fer malvestats i avalots per aquells carrerons somorts que semblen oblidats per la història.

I no és pas que el nostre Nogués fós inepte per als estudis, perquè prou palpable és la seva cultura, i en tot temps mostrà posteriorment més aviat una pruïja de coneixements. És que el primer dia d'entrar al Col·legi el mestre fou injust contra ell, fou injust amb una minsa pueril injustícia; però, així i tot la minsa i pueril injustícia ja fou suficient, ja no hi havia remei per un mai més: ja el petit col·legial Nogués no pogué mai més simpatitzar amb el professor ni estimar aquella docta reclusió. Fou en va que en aclarir l'equivoc que donà lloc a la injustícia el mestre vindiqués públicament les virtuts d'aquell homenet agraviat: tot estava perdut per a l'eternitat!

En Nogués fou, en conseqüència, un tan detestable estudiant i alhora un tan terrible factor d'avalots de barri que el pare hagué de prendre la decisió de recloure'l en altre lloc més segur i profitós. I així fou com començà la tercera fase de l'aprenentatge del nostre biografiat, l'aprenentatge pròpiament dit; no pas l'aprenentatge de pintor—perquè En Nogués no sabia aleshores què cosa era la pintura—sinó l'apre-

nentatge comercial. Ja que no vols estudiar, doncs et posarem d'aprenent i així sabràs el pa que s'hi dóna al no voler estudiar! Així deuria ésser amonestat el noi. I quan el pare anà lligant caps i li preguntà quin ofici escollia, el noi no sabé què dir, perquè mai no hi havia pensat en això de guanyar-se la vida. I ve't aquí que aleshores que sí, que me l'enquibeixen a la primera casa de comerç que el volgué admetre: a Càn Damians de les eines i de les màquines, que en aquell temps tenia el magatzem i els escriptoris en el carrer d'Escudellers; carrer penombrós i humit com els seus carrers del barri de Santa Maria; bon carrer per a què el noi no s'enyorés o no es sentís massa despaïsat.

Allí Nogués s'atipà de fer números, d'anar a Correus, de fer comissions, de desfer goma aràbiga i rentar tinters. Aquesta feina no era gens divertida ni gens poètica.

Cada dia haver de fer les mateixes coses sense solta, arriba al capdavant a ésser una funció monòtona i trista. Això de no veure la raó inicial ni la final de les accions que hom ens imposa; això de no comprendre-les, de no trobar-hi la solta, és el més desesperador de la vida: potser que l'enverinament de la qüestió social deriva tant d'aquesta tragèdia psicològica com del guany escàs que proporciona el director d'indústria a tota la seva comparsaria. Nogués s'avorria i es desesperava.

Sort que, veí de taula, un xicot matava les hores amb el regle i el compàs, tot dibuixant models per a la forja, fundició i maquinària, ganyotes i gesticulacions de màquines, budells, ossades i nervis de màquines.—Allò era una distracció: hi havia varietat, hi havia, sobretot, una gran solta, la qual, si bé no gaire explícita, es deixava endevinar pel seu enteniment d'adolescent divagaire i badoc i, per tant, hom es sentia empès a descobrir-la. — Si ell, que havia après un xic de dibuix ho provés també!... I ho provà, ara ajudant al delineant, ara fantasiejant amb la tinta xina i amb aquells petits instruments que semblen de cirurgia liliputiencia. El nostre Nogués reeixí a fer per primera vegada en la seva vida quelcom d'acceptable, i la casa Damians li ho recompensà amb un ascens, un augment de sou que no arribava pas a mil duros setmanals. Aquí als setze anys, començà doncs el quart aprenentatge, l'aprenentatge tècnic-artístic del nostre Nogués. Ja creu el minyó haver trobat la seva vocació: serà dibuixant. Set anys es passa, doncs, a càrrec de Damians guanyant-se la vida, com a fadrí delineant.

Al segon any d'aquest ofici el noi en fa una com un cove. Una rauxa diabòlica deu haver passat per la seva imaginació o tal vegada la idea del dimoni li ve furgant dies ha en el magí... El cas és que un dia, bo i agafant l'atreviment a pes de braços se'n va a l'amo i li diu que ell, Francesc Nogués i Cases, voldria poder concórrer a les classes de dibuix del natural que hom dóna en les Acadèmies d'art: veiam, doncs, si els senyors Damians li permetran de sortir una hora abans de la de tancar, per manera de poder assistir a les classes de dibuix de l'Acadèmia Martínez Altés, un tortosí que ensenya-va les nobles arts en un quart pis de la Plaça de Santa Anna,

acadèmia que ja havia freqüentat a la babalà abans de l'aprenentatge. L'amo no posà cap entrebanc a la idea d'En Nogués i fins li facilità l'assistència a la susdita acadèmia.

Després de la reclosió de la casa Damians, aquelles hores d'expansió en l'Acadèmia de dibuix degueren semblar a

La Catalunya Pintoresca

Xavier Nogués hores d'exaltant resurrecció. Perquè és el cas que en l'Acadèmia Altés, el Sr. Altés no pintava gran cosa com autoritat; era aquest un home modest, humil i feble: tenia una debilitat per a la parla castellana i per a les gaseoses; encara que parlava deplorablement el castellà i que tots els seus deixebles eren catalans, no sabia estar-se de dir-ho tot en la llengua castellana, i els xicots se'n venjaven tot carregant-li els neulers. A canvi d'una gaseosa el Sr. Martínez feia tot el que li ordenaven i tot el que no li ordenaven els deixebles. El Sr. Martínez era l'encarregat inconscient, de tragi-

nar, enquibida sota la part dorsal del coll de l'americana, la correspondència apassionada que els xicots trametien a la classe de les noies. Això era un món nou pel nostre Nogués, quelcom de superior a la vida faceciosa del període escolar. No cal pas suposar que Nogués s'abstingués de fer la seva tabola en aquesta societat exclusivament xerinolesca, ell, que era especialista eminent en aquest gènere. El que feren Nogués i camarades en aquella acadèmia Martínez-Altés no té fi ni compte; tot el que no fos dibuixar ni posar-se seriós era en aquell quart pis de la Plaça de Santa Anna mòbil de fantàstica i enèrgica activitat. Entre altres facècies dirigides pel nostre biografiat conta com a famosa la pesca del lloro. Els estandants del pis principal tenien en el llur balcó, sobreixint dels balcons superiors, un lloro dintre una enorme gàbia. El Sr. Martínez Altés en posseïa un altre en el menjador de la seva casa. Els dies, les setmanes i els mesos passaven sense que cap modificació vingués a trencar la monotonia de les vides paral·leles d'aquests dos lloros, i això no podia pas continuar així. A En Nogués li acudí de canviar els dos lloros, i a tal fi organitzà la pesca del lloro del pis de baix amb un ham adequat, ço que a força de perseverança hom arribà a realitzar; i el lloro del Sr. Martínez passà al pis de baix alhora que el del pis principal era hissats i introduït en el menjador del Sr. Martínez.

En l'Acadèmia Martínez-Altés, En Nogués conegué a l'Isidre Nonell, un xaval que ja aleshores feia rotllo, era l'admiració de la colla per la traça que demostrava en l'art de la caricatura: les caricatures d'Alfons XII, del comte de Chester, de Sagasta, etc., que feia En Nonell eren molt celebrades. Potser en l'emolució d'aquests èxits d'En Nonell el nostre

Nogués sentí la suggestió de llençar-se a l'art de la caricatura, encara que és gairebé segur que la seva ambició artística més poderosa era, des d'un principi, la pintura. Conta el mateix Nogués que els diumenges l'Acadèmia M. Altés en pes es

La Catalunya Pintoresca

solia traslladar a les afores de Barcelona, per tal d'estudiar sobre el natural el paisatge. Seduït ja en aquells dies reculats per les qüestions de tecnicisme, particularment per ço que pertoca al tecnicisme dels pintors clàssics i dels primitius fresquistes italians que aleshores devien començar a ésser ressuscitades en les nostres escoles, En Nogués i els seus camarades acostumaven de tornar a Barcelona amb les butxa-

ques curulles de terres de diverses colors, amb la intenció de preparar amb elles colorants per a una llei de pintura que segurament mai arribà a plasmar, però que en les mans i en la intenció de Nogués haurà de manifestar-se més tard en una forma i en un esperit que no estaran del tot divorciats de ço que vagament barrinava aquell Nogués de disset anys.

Una edat així tindria quan s'adonà que en l'Acadèmia Martínez-Altés aprenia més de riure que de dibuixar. I com que de riure ja en sabia prou i de dibuixar del natural cada dia en sabia menys, després de cavilar-ho, degué prendre la decisió de canviar de mestre; i així passaria de la susdita escola a l'Acadèmia Borrell, aleshores una de les més renomnades de Barcelona. D'aquest moment de la seva vida En Nogués no té el record ben precís. No ens sap dir si el traspass fou sobtat o bé acompassat, perquè ell creu recordar que durant una temporada assistí a les tardes a l'Acadèmia Borrell i als vespres, a partir de les set i mitja, a l'Acadèmia Martínez. Això vol dir, de totes maneres, que en un moment donat reduí considerablement les hores d'esclavitud fins que, en arribar als vint-i-tres anys envià al botavant la feina que sols feia els matins en aquesta casa, i que de divertida que li semblà als començaments ja la trobava enutjosa; aleshores fou quan es llençà decididament a l'estudi de l'art pur i de res més.

Aquest és un moment transcendental en la vida d'En Nogués. Es ben bé per a ell el moment de cremar les naus. Compel·lit per la família a guanyar-se la vida com cal que les famílies compel·leixin als xicots que es van fent grans, En Nogués, no obstant, abandona un sou respectable i una situació que tota la família considerava avantatjosa per a llençar-se a un pervindre desconegut, en el qual ja des del pri-

mer dia no hi troba ni un xavo a guanyar i en canvi despeses a fer. Això havia d'escandalitzar a la família del nostre artista, família de comerciants assenyats, gent més enraonada que el mateix Ciceró. Això havia de crear doncs una situació anguniosa a En Xavier Nogués, cada dia més home i cada dia més inepte per a guanyar la centèssima part de ço que als disset, als quinze anys arribava a afanyar-se amb la seva traça i la seva diligència.

Valga'ns Déu, aquestes tortures de l'artista que sap el què vol, i que gairebé ho toca, però que mai pot atènyer-ho, davant la expectació un xic, si no molt, escèptica de la gent de casa que no para d'anar fent; això és un defici que t'aixafa, que et mata lentament, que et fregeix la sang i et talla els braços. Col·locat en aquest precaríssim desenvolupament, l'artista no dorm pas totes les hores que té son, ni es desperta cada matí amb l'alegria al cor. Que tristos són aquests despertars amb la desesperança a la porta, quan hom ja se sent aquissat per la desconfiança dels demás i trontollat pel propi dubte ben abans d'obrir els ulls al sol de la matinada. Aquest viure anguniós retrassa més l'eclosió de l'artista que tots els altres factors d'inexperiència artística. Si a un moment donat dels inicis un home providencial es posés a mecénar un talent notori que despunta, l'eclosió es faria amb molts anys d'anticipació.

Com que això no passa gairebé mai, resulta que un bon artista no aconsegueix obrir-se pas fins que és home madur, si de cas no es mor abans, o bé no hi perd l'enteniment com li passà a l'escultor Fontbona, amic íntim del nostre Nogués. Quin dolor més punyent, quina desolació havia de produir la mort d'aquesta intel·ligència amiga, en l'ànima d'En Xavier

Nogués, justament en l'època de les desesperances desesperades. Aquest daltabaix culmina potser l'època tràgica de l'artista que estudiem, l'època que va des de l'any 1900 al 1909.

Allò que hom ne diu tràgica, molt tràgica, no ho fou mai,

La Catalunya Pintoresca

però, la vida de Nogués, probablement. Jo l'he tractat molt poc durant aquests anys terribles, però les rares vegades que em vaig topar amb ell, si bé el trobava sempre com agobiat i preocupat, aquesta expressió del seu esperit i de la seva faç feia lloc a una expressió més plaenta tan aviat com la conversa s'encaminava al comentari platxeríós. Nogués no

fou mai impermeable al bon humor i hom diria que, a la manera dels infants, acceptava amb fruïció tota ocasió de llevar-se del damunt els enuigs i apremis que no congenien amb el propi tarannà simple i sempre anhelant de complaences i embadaliments. Això és certament inconsciència i curtedat en els esperits estèrils, però en els que porten una fecunda idea inèdita és necessitat primordial de totes les energies del cos i de l'ànima; sembla com si aquest embadaliment i aquesta complaença siguin les condicions prèvies, bàsiques, per a la explanació i explotació d'aquella idea fecunda. Déu dona als vers artistes aquest desinterès per a les coses de l'economia civil, desinterès que hom pren alguna vegada per inconsciència o bandarrerria, a fi que les altres coses transcendents que l'artista ha de produir tinguin un marge ample i desbrossat on manifestar-se.

Aquests anys relativament tràgics de la vida de Xavier Nogués s'escauen, però, després d'uns anys bonassos, d'empenta, de confiança, d'estímul que els companys i probablement la família mateixa, que mai ha abandonat al seu Xavier, no es cansen de prodigar-li; és una època càlida, bulliciosa, fèrvida i exhultant la que precedeix a la època de descoratjament que trobem potser cap als anys 1900-1909.

L'empenta artística la rep En Nogués en el taller o Acadèmia dels Borrell, regentada pel pare d'aquest mpagable falsificador de «cromos» que per totes les Amèriques i Caldetes de l'Univers ha acreditat el nom ja invicte de *Julio*.

III

El fadrinatge

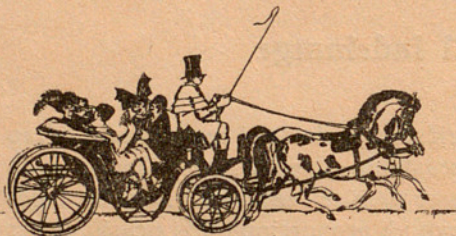
Una de les embranzides més fortes i conscients que rep l'artista és la que li ocasiona el seu viatge a Madrid. A la edat de vint-i-tres anys el pare se l'endú en viatge de negocis a la capital d'Espanya i li proporciona així ocasió de fer per primera vegada la visita del Museu del Prado. En Nogués no havia mai vist fins aleshores pintura bona. Aquell gavadal d'obres mestres l'aclapara però també li fa obrir els ulls i li parla per primera vegada de les grans valors de la pintura fins aquell moment només pressentides. Goya, sobretot, li produeix la màxima emoció; i de l'agombolament d'emocions i d'idees que la visita del Prado aboca en el seu enteniment, de tot el garbuix i confusió que li produeix aquella sobtada i precipitada visita, la pintura de Goya es destaca nítida i eloqüent. Això prou es comprova en tota la seva obra original, la qual, però, trigarà aleshores molts anys a manifestar-se.

Qui sap si és aquesta visió reveladora del Museu del Prado ço que impel·leix a Nogués a deseixir-se de la carrinclona Acadèmia Martínez-Altés, ço que l'impulsa a l'acte gairebé heroic de cremar les naus i llençar-se resoludament cap al

conreu de l'art pur. El nostre biografiat no pot precisar ben bé la cronologia d'aquells dies crítics que ens el sostrauen de l'aprenentatge d'art i ens el llencen a la brega del fadrinatge. És segur però que dies ençà dies enllà, En Xavier Nogués entra a l'Acadèmia Borrell amb l'abrivada que li proporciona la visita del Prado.

En l'Acadèmia Borrell lliga amistat amb Marian Pidelas-

La Catalunya Pintoresca

serra, Pere Isern-Alié, el litògraf Riera, l'escultor Fontbona, el caricaturista Cornet, etc. Tots són joves fets, impetuosos, ambiciosos fins als estels, agressius, frondaires: el taller Borrell esdevé

gairebé un club d'incendiàries i demolidors. Aquest grup de l'Acadèmia Borrell representa aleshores una de les més sorolloses facetes del art revolucionari. Tot s'hi discuteix i combat, tot s'hi esmicola amb sanya. Fora de l'Acadèmia el club té dugues perllongacions més; una en la botiga del litògraf Riera, l'altra en una taverna del carrer de l'Hospital, anomenada «El Rovell de l'Ou». A cà'n Riera el *meeting* era al vespre, entre cinc i vuit. Hom es trobava a «El Rovell de l'Ou» en havent sopat, en la tarda i nit dels dies de festa i sempre que l'Acadèmia i la botiga d'En Riera eren tancades. En aquestes dugues reunions, el cenacle era alhora d'artistes i de literats. Hi acudien també altres pintors: En Sebastià Junyent i de vegades els Oslés. Entre els li-

terats més assidus es comptaven Josep Lleonart, tan tímid, Cristòfol de Domènec, tan agosarat com ara, Nogueres-Oller, i un tal Solà. Les reunions eren tan sorolloses que atreïen l'atenció dels passants: les discussions gairebé sempre eren violentes, àdhuc entre coopinants, i sempre prenien aire demagògic i to d'ira i de desesper. La conversa o la disputa a crits era el to més baix del diapassó d'aquell areòpag d'energúmens. Quant Xavier Nogués caigué en aquelles reunions ja feia temps que la colla deliberrava a canonades, de manera que el protagonista d'aquesta història devia quedar-s'hi atuït; tan és així que la seva veu era la que menys es

La Catalunya Pintoresca

deixava sentir entre els doctors de la llei. D'aleshores ençà li deu haver quedat a Xavier Nogués la tendència a parlar en veu baixa, costum propi dels eixordats i estemordits, i també deuria ésser a conseqüència d'aquelles impressions espaventables que li restaria aquest aire d'home atuït i com amoïnât per un intolerable soroll.

En les reunions a câ'n Riera l'aldarull era més fantàstic que en «El Rovell de l'Ou» o que en l'Acadèmia. Les discussions principals i més freqüents eren de caràcter estètic; però totes les altres àrdues qüestions del moment intel·lectual hi eren també debatudes en arborades polèmiques que, d'esverament, feien fugir la clientela de la litografia: la sociologia i la religió eren temes també favorits de tota la colla; la filosofia,

les qüestions de literatura i de teatre eren així mateix sospesades a tones i decidides a barrinades, el mateix pels literats que pels escultors i els pintors. En Riera s'hi apassionava també i no sentia el que li deien la clientela o els obrers. En Riera s'hauria desfet en canvi per atendre a qualsevol dels contertulians, i sovint s'hi desfèu a mans besades amb una tan evident bona voluntat que molt abans d'haver aclarit l'areòpag els punts cabdals de les llurs polèmiques, la litografia tingué de plegar.

Escau doncs, en aquest moment de la nostra narració, de tributar una salutació d'homenatge a aquest home tan purament desinteressat que sabé desdinerar-se per a afavorir a aquest i a aquell i al de més enllà que en les reunions de «El Rovell de l'Ou» i de la seva botiga despuntaven. En certes ocasions, encarregava auques força enginyoses als poetes i als dibuixants. El caricaturista Nogués dibuixà l'auca de Sant Medí, el text de la qual és de Josep Lleonart: aquella fou la primera obra del nostre dibuixant llençada al públic [el primer encàrrec! En Gaietà Cornet feu l'auca de la Guerra de Cuba i en Xavier Gosé la de la Blasfèmia. Després En Nogués il·lustrà uns vibrants romansos en vers sobre l'actualitat d'aquell moment que sortien de tant en tant, escrits pel deliciós poeta popular que fou En Nogueres-Oller; eren uns romansos que anaven encapçalats amb el títol genèric de *Poti-Poti*. També, quan l'Isern se n'anà a Roma i a París, els seus companys l'enteraven del que passava d'interessant a Barcelona per medi d'una revista quinzenal il·lustrada, titulada *Il Tiberio* en la qual cadascú hi deia la seva o hi dibuixava quelcom. No cal dir que d'aquesta publicació, completament autògrafa, se'n publicava un sol número. La col-

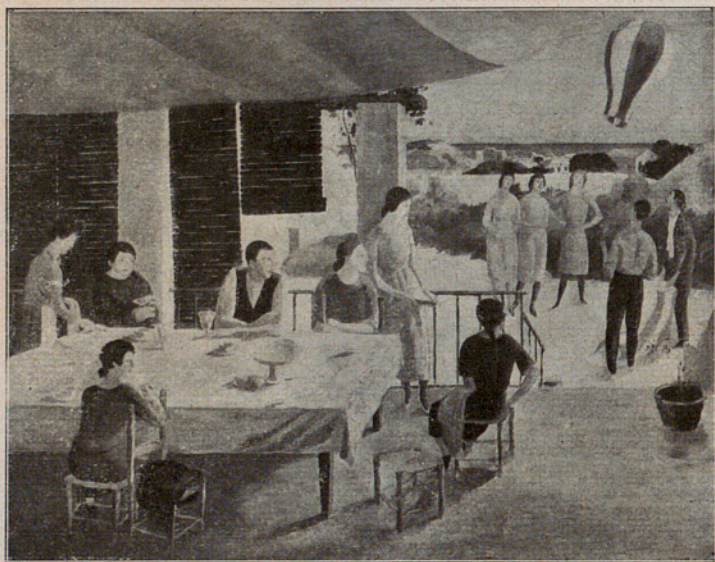

En Carles i En Nogués batent el record de la comoditat

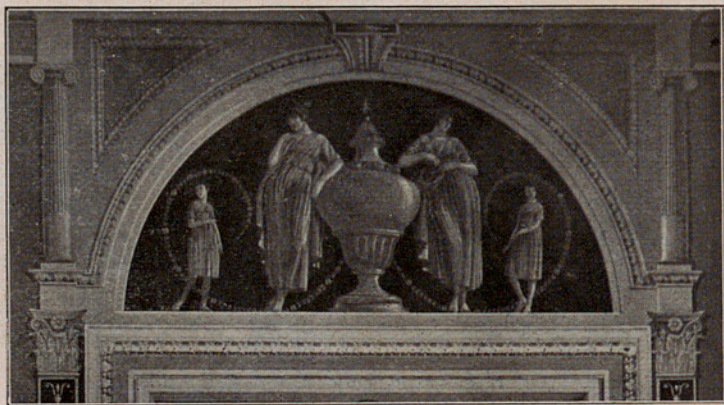

**Fragment d'un fris de rajoles pel celler del Sindicat Agrícola
de Pinell de Bray**

Pintura a l'oli (Col·lecció Plandiura)

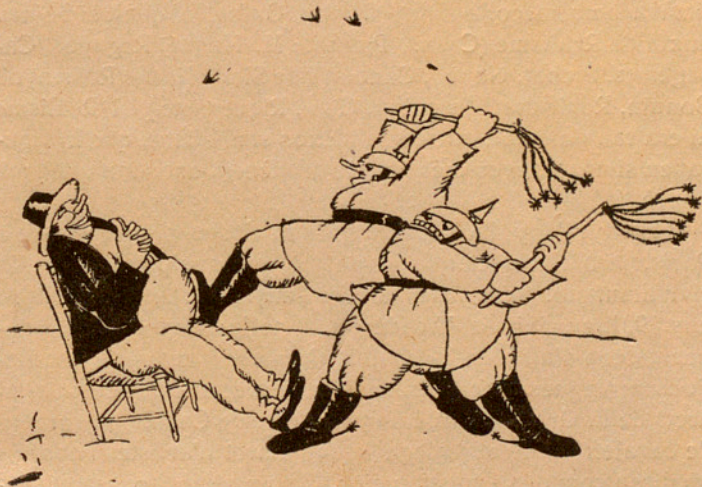

Detall de la decoració de la sala Plandiura

lecció *Il Tiberio* es troba avui dia a mans del benemèrit Riera, qui n'era el *factotum*, l'editor responsable...

Aquest club que podríem anomenar *Il Tiberio* no era pas un agrupament gratuït de baladers sense solta, com tan-

La Publicitat (any 1916)

tes coses d'aquell temps: tenia la seva raó d'ésser. *Il Tiberio* venia a significar la tendència realista oposada a la tendència simbolista o modernista, tendència aquesta tota saturada de preciosisme, decadentisme, sentimentalisme i decorativisme, la qual era capitanejada fins a cert punt per l'Adrià Gual, l'altre litògraf, veí de la litografia Riera, qui també, per cert, amb la litografia, se feu més savi que ric. Quan En Riera ple-

gava el ram en el carrer de Bilbao, a quatre passes, en el carrer de Trafalgar, cantonada al de Junqueras, En Gual tancava les portes del seu establiment, i les tancava amb tota convicció, amb el propòsit de no tornar-les a obrir en tota la vida. Per raó del realisme de *El Tiberio*, aquesta colla simpatitzava amb la colla dels «Quatre Gats», la qual, si bé era mixta de Realisme (Casas, Picasso, M. Hugué, Regoyos, Casagemes, Pichot, Nonell, Canals) i de Simbolisme (Rossinyol, Bonnin, Roviralta, Marquina, Gual, Riquer, etc.), el Realisme hi era tan dominat, que els mateixos simbolistes que hi figuraven simpatitzaven més amb la tendència oposada que amb la pròpia.

Cap allí l'any 1903 En Nogués fa el seu primer viatge a París, però abans cuita a fer-se tallar el nas per la guàrdia civil muntada. Això passava vers l'any 1901. Un dia d'aquest any 1901, en eixir de l'Acadèmia, la colla decideix anar a donar un cop d'ull a un batibull *molt interessant* que per qüestions de vagues obreres hom diu si fa tronar i ploure pels indrets de la Granvia. En ésser al carrer de Casp, una càrrega de cavalleria ens arreplega aquell floret d'artistes i ens els apalissa com dos i tres fan cinc. Els uns han aconseguit escapar, els altres han d'aguantar el xàfec; entre aquests el nostre Nogués, que se n'ha d'anar a cal apotecari bo i aguantant-se el nas per a què no li caigui a terra. I ja me'l teniu assenyalat per a tot l'any i els dies següents.

A París En Nogués es troba amb l'Alexandre de Cabanyes, i tots dos sets planten taller en el n.º 60 del Boulevard Saint Germain. Després aquest viatge es repetirà altres vegades. La primera vegada el nostre artista s'atipà de badar. Diu que es passà tot un any no fent altra feina que la de ba-

dar. Per un temperament contemplatiu i tenaçment observador com el d'En Nogués val a dir que a París hi ha per a badar il·limitadament, a tota hora del dia i de la nit, i sobretot quan hom es troba per primera vegada amb l'espectacle meravellós dels carrers i places, del riu, dels parcs i dels museus i exposicions d'aquella ciutat d'art única al món, la més viventa i perfecta que potser mai hagi existit. Nogués tenia més raó que molts al-

tres artistes per a badar a París, perquè ell té necessitat de badar arreu; sobretot perquè en aquells moments era un home terriblement peresós, d'una peresa típica de molts artistes incipients. Aquest és un gènere de peresa que no té res de comú amb la mandra; és una peresa

d'estemordiment, produïda pel terror d'haver d'afrontar-se amb les enormes dificultats de la tècnica, d'haver de cedir-hi i per tant d'haver de declarar-se vençut, incapaç o feble. Apart els artistes habilidosos, que solen ésser els més adozenats i dolents, l'artista de qualitat porta en sí la voluntat d'artisar tantes ambicions que per força en l'hora de l'aprenentatge la quantitat ha d'açlapparar la inexperiència de l'aprenent. I l'aprenent, que no té enfront tot el panorama del seu pervindre i que no sap res de les pròpies possibilitats, majorment si se'n va com se n'anava aleshores En Nogués

La Publicitat (any 1916)

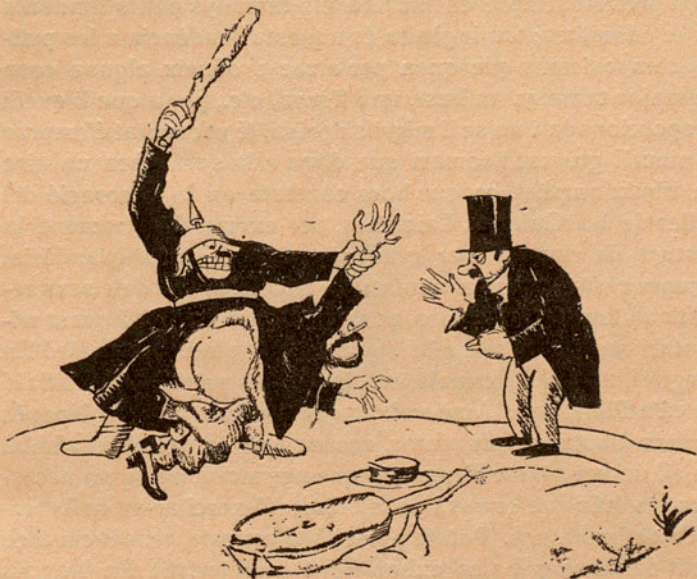

pels camins de l'autodidactisme, és, per regla general, un ésser inclinat al pessimisme cada vegada que la seva voluntat de produir es topa amb la rebequeria d'un es mans i d'uns ulls desprovistos de la suficient educació i pràctica. Són molts els artistes que prenen aquestes inevitables derrotes tecnicistes per incompetència innata i que, per raó de descoratjament, desisteixen abans del triomf. Si hom rep ajut de la família o d'algú altre, potser que aleshores hom arribi a transcendir aquestes crisis de descoratjament; perquè, és allò de qui dies passa anys empeny; però, de totes maneres, la tragèdia diària de l'artista que es vol anar formant tot sol, enc que no siga apremiat per ningú, és una tragèdia de cada dia, de cada moment de treball. Aleshores el taller o l'Acadèmia són vers llits de Procust: aquí perquè l'aprenent d'artista és vençut vergonyosament davant de companys més avançats o més traçuts; allí perquè és vençut davant de la pròpia consciència, més inapel·lable i severa que el juí sempre aleatori i contradictori dels camarades. Hom sent pànic de debó en acostarse al taller; hom voldria que el model no vingués, que fos ben informal, que estés ben malalt; hom tremola de por.

Demés, En Nogués no solament no és habilitós ni traçut, sinó que ni tan sols no és hàbil en la tècnica pictòrica, sobretot en aquells dies de lluita i d'estudi: la mà no vol obeir-li, es rebel·la, es reforç monstruosament en una contorsió patològica, un vici nerviós hereditari que amb els anys es fa més rebec i que li posa els dits com tulits àdhuc per a cargolar el cigarret. Tot són obstacles per aconseguir la bona tècnica que En Nogués voldria adquirir, i això fa que hagi de patir psíquicament tant com físicament per a produir. Les seves obres són aleshores tant fatigades, tant penosament elabora-

des, que fins i tot quan són reeixides, el deixen descontent i li semblen dolentes. I l'home pateix com un condemnat, i s'enrabia, i estripa les teles, i esbotza les taules, i renega, i rega-

La Publicitat (any 1917)

nya les dents, aquestes dents grosses i tan perfectes i ben arrenclerades que sembla que n'hi hagin el doble de les que calen; aquestes dents que descobreix fins amunt de les genives, el mateix quan riu que quan li agafava una d'aquestes rauxes de desesperació. Avui en dia, ja arribat, menys desficiós, la desesperació no apareix ni de lluny en el tarannà

d'En Nogués. Tot és placidesa i suavitat en el seu tracte.

És curiós de remarcar que, tot i sentint el característic portat fins a l'exorbitant i a l'exageració, el nostre artista hagi preferit sempre en pintura els tamany petits llindants en la miniatura; tan ingènita és aquesta tendència a les petites composicions que quan per atzar produeix alguna cosa de major tamany, un bust, una figura, etc., per a que li quedi proporcionada i no se li migri o aprimi, té necessitat d'emprar el pinzell gruixut i somari que dóna a la seva obra un aire de dibuix ampliat, ço que hom constata en la decoració del celler de les Galeries Laietanes, per exemple. Altrament, la pintura de cavallet, per gran que sigui la seva grandària, sempre resta com una miniatura, com és el cas dels seus retrats de tamany natural o aproximat al natural. Aquest miniaturisme apareix també sovint en la pintura mural d'En Nogués com, per exemple, en els plafons principals del Saló de câ'n Plandiura. Això vol dir que ara com ara En Nogués és més dibuixant que pintor, encara que potencialment hi ha en ell un ver pintor d'empenta que per a revelar-se no necessita res més que temps i possibilitat d'exercitar-se en la tècnica de la pintura. Potser per raó d'aquesta tendència a ço petit de tamany i a ço exorbitant característic En Nogués s'ha manifestat més com a caricaturista; de manera que del seu pintor preferit, de Goya, hauria copsat millor l'obra dibuixada i gravada que la pintada. Cal remarcar, respecte aquest punt, la semblança que hi ha entre la seva tècnica tantejant i sàviament desdibuixada i la dels dibuixos goyescos; la paritat que hi ha entre la tècnica tant poc comú de les aiguatintes del genial aragonès i les del nostre Nogués. Ell mateix, En Nogués, no s'està pas de dir que prefereix la caricatura a

tota altra cosa; en qual preferència té molta raó, perquè quan hom ha arribat a elevar la caricatura en art de gran estil com ell ho ha aconseguit, hom es pot donar per ben satisfet. Les caricatures d'En Nogués ens apareixen no pas com una derivació de l'art del dibuix, com una manifestació d'art aplicat ni com a petit art sinó com a art pur, de la mateixa manera que s'eleven a art pur les composicions humorístiques dels dos Pere Breughel, ço que no està pas a la mà de tots els pintors ni de tots els caricaturistes, tota vegada que les pintures de l'altre flamenc, Jeroni Bosch, potser no ho aconsegueixen mai. Al nostre entendre, si Xavier Nogués arriba a perseverar en la pintura aconseguiria

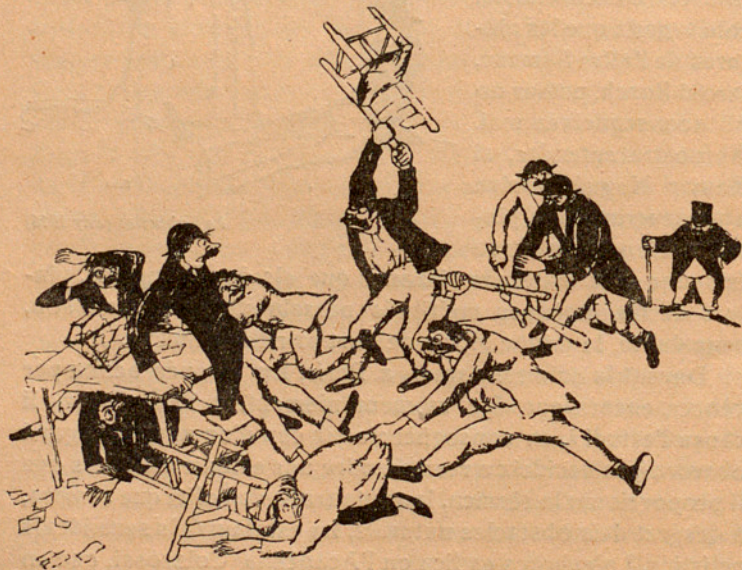
La Publicitat (any 1916)

trionfar pels mateixos viaranyes que els dos Breughels, pintors de les ingènues multituds pessebristes, els quals són, sens dubte, la millor glòria de l'art primitiu flamenc.

Durant la primera estada a París, En Nogués acaba per vèncer, encara que siga momentàniament, la basarda que li causa l'estudi i, en conseqüència, al cap d'un any de vagar i observar, es decideix a reemprendre uns estudis metòdics que li proporcionin la tècnica, la santa traça de l'ofici que sempre, a desgrat dels obstacles naturals, ha estat un dels seus ideals artístics. I aleshores es fica en l'Acadèmia Colarossi, que en aquell temps estava establerta en la *Grande Chaumière*. Era

una Acadèmia de bon to, avançada i, fins a cert punt, lliure; la millor de les acadèmies revolucionàries. Allí professaven durant les nits, que era quant En Nogués hi assistia, els pintors Courtois, l'Anglada-Camarasa, que aleshores era un «as» de la pintura atrevida, i un altre català que en aquell temps feia també força forrolla, En Castelucho; demés, el gran escultor Injalbert. Durant les hores diürnes En Nogués solia entrar a l'Acadèmia Vity, instal·lada en el Boulevard Montparnasse. Com pot, doncs, veure el lector, Nogués no era

La Catalunya Pintoresca

un montinartrenc, sinó un montparnassià; això és, que havia canviat d'orientació. El seu Realisme ja no era el realisme barceloní dels Steinlen, Forain, Toulouse-Lautrec, Carrière i demés succedanis del Naturalisme montmartrenc que ens portaren Flaubert i Zola, sinó aquell altre més alambicat que no evangelitzava, ni socialitzava, ni es limitava a descriure; aquell Realisme que pervenia del testament de Cézanne, i en el qual es barrejaven les inquietuds d'En Gauguin i del Simbolisme: era un realisme de vaga tendència universalista i purista, una espècie de fugitiva i escorsada palingenèssia del pur realisme que el segle xx semblava poder condensar en esprémer tots els classicismes i tots els primitivismes coneguts, si de cas hom pot fer-se entendre en parlar de diversos classicismes. El Realisme que aleshores percaçava Nogués i que estava latent en l'aire de Montparnasse era el que Cézanne ideà en voler donar rels, volum i pes a l'Impressionisme, aquella magna samfaina que si bé En Picasso amb les seves tergiversacions i amb les seves presses un xic golafres no impedí, almenys arribà a retrassar. En Nogués presentia més que ningú aquest tomb realista-ingenuïsta que anava a donar l'art i, sigui per raó d'idoneïtat temperamental, siga per raó de perspicàcia, el cas és que ben abans que estigués format, ell ja dibuixava dintre el nou estil i ja expressava aquella síntesi de cezannisme i de gauguinisme que precedí al Cubisme. Em recordo com si fos ara que en fer el meu tercer viatge a París vers l'any 1910 i veure el caient que anava prenent l'estil pictòric, vaig donar-me compte de què aviat aconseguiria el que Nogués feia ja dos anys que practicava; ço que vaig cuitar a escriure al nostre artista, incitant-lo a anar a París immediatament a ocupar el seu lloc si és que

volia treure glòria i profit del seu talent. Li vaig escriure perquè creia que era el meu deure de prevenir a l'interessat que la fortuna passava pel seu costat, però sense cap mica de confiança en la virtut sacsejadora de la meva advertència, perquè bé prou coneixia la tímidesa gairebé covarda del nostre home per a tot el que exigís resolució, empenta, estratègia i confiança en si mateix.

IV

El període tràgic

Aquesta intuïció d'En Nogués en copsar tant dejorn l'esperit del seu temps no vol dir però que aleshores s'hagués trobat completament. Nogués no descobrí el seu camí de Damasc fins alguns anys més endavant, i per camins més aviat riallers que tràgics. Puc vanar-me potser d'haver tingut una part activa en aquest *déclanchement* de la personalitat de Nogués.—Però, tot això ja anirà venint—. El cert és que, encara que estés ja interiorment orientat, En Nogués no arribava a donar-se'n compte. Ell mateix ens diu que es trobava molt desorientat, que divagava molt en qüestions de pintura i que no se li acudí bifurcar el seu talent cap a la caricatura. O jo vaig molt equivocat o, pel que he pogut col·legir del que conec de la seva vida i de la seva obra hi havia en aquesta desorientació també bona part d'endarreriment tecnicista. Nogués, per manca de pràctica, per terror als difícils problemes tècnics que al començament semblen insurmontables, no havia arribat a dominar l'ofici. Quan aquest terror es perllonga, l'artista es troba constantment en els començaments. Aquestes raons de timidesa tecnicista i pro-

bablement altres raons de timidesa..... afectiva, hiperestesia-
ren una sensibilitat massa castigada probablement per ço
que Freud anomena els *refoulements*, i la mantingueren des-
ficiosa en una vera desorbitació, en un gravitar a l'entorn
d'altres astrès que els que per naturalesa convenien al pintor:

La Catalunya Pintoresca

d'aquí, possiblement la desorientació, i també de segur les
exasperacions i desesperacions del període tràgic que ara,
vers l'any 1904, deu començar.

Aquest període tràgic, si de cas hom podia delimitar-lo,
potser el veuríem començar de faísó gairebé grotesca. Cal
retreure aquest episodi de la vida del nostre Nogués perquè,
com ell diu molt bé quant l'interroguem sobre la seva vida,
aquesta és una vida sense relleus ni fondàries. Res d'extraor-

dinari no ha passat en la meva vida, ens diu mig desolat, mig resignat, tot espolsant-se de damunt de l'armilla la cendra del cigar com aquell qui s'espolsa la història. Mes sil tot d'una els seus ulls lluciferians s'encenen de llum freda, i, tot somrient, evoca l'aconteixement memorable: en la vida de Nogués hi ha un naufragi... Un dia d'hivern, ell, En Pere Isern i l'adornista Cisquet Madolell decideixen sortir d'excursió fluvial, a explorar el Sena i el Marne. Ja me'n lloguen un bòt, i tot remant, remunten la corrent. Un braç del Marne, més pintoresc que els altres, els tempta amb una prometedora illa deserta al mig. Ai las! però, que allò no era pas un braç de riu sinó un aiguamoll vedat, tot sembrat d'estaques invisibles sota l'aigua... un fregadís, un sotrac, un: ai Jesús, què deu ésser això! un topament; l'embarcació, massa vella, no resisteix un altre cop més fort, s'esbotza i l'aigua comença a entrar de pressa en el vaixell dels nostres exploradors. De seguida de constatat el perill, d'un salt l'Isern ha pogut abordar l'illa deserta; però l'empta d'aquest *débrouillard* d'Isern ha allunyat i decantat considerablement l'embarcació, la qual s'enfonza lluny de la riba amb els altres dos viatgers. Amb l'aigua al genoll i refugiats en la proa sobreixint, els nàufregs són a la fi, amb Déu i ajut, portats a port.

En retornar a Barcelona d'aquest primer viatge a París, que és per a Nogués el més impressionant i fecund, el nostre artista lloga, junt amb l'escultor Fontbona, un taller al carrer Major de Gràcia. Després ambdós es traslladen a un altre taller del carrer Comtal. Quant fou la tornada a Barcelona? Probablement en aquell mateix any 1903. No ho havem pogut averiguar ben bé. El cas és que en l'any 1904 Nogués treballa, junt amb En Sardà i Ladico, en el taller que, ben amoblat,

posseïa En Pidelasserra en el carrer de Muntaner, situat cap allà als volts del carrer de Provença. Tot d'una Nogués es repensa i ens diu que seria cap als anys 1898 o 1899, quant En Pidelasserra se'n va a París i ell i En Sardà li ocupen el taller tot ple de mobles i de testos amb flors. Si fos així, el viatge a París seria posterior a l'estada en el taller Pidelasserra. Aquest taller havia estat una reduïda, darrera, efímera sucursal dels

**LA CATALUNYA
PINTORESCA**
per
XAVIER NOGUÉS

mera sucursal dels tiberistes, lloc de reunions de clamatòries i demagògiques. És curiós d'observar que, malgrat l'estreta intimitat que sempre hi hagué entre En Nogués i En Pidelasserra, mai no es trobaren junts a París: quan hi anava l'un, l'altre solia tornar-ne. Aquesta vegada però, en tornar, En Pidelasserra devia trobar el taller quelcom transformat. Diu Nogués que en les hores de nerviosisme sentia una necessitat imperiosa d'agafar un dels tes-

tos d'En Pidelasserra i precipitar-lo des d'aquell setè pis fins a pla terreny, en un camp llandant amb l'immoble; i diu Nogués que sentia una immensa voluptat en escoltar la percussió del test en arribar al terme d'aquest viatge. Devia ésser cosa emocionant l'espectacle que oferia En Nogués, segurament furiós, blanc, els ulls verds traïen flames elèctriques, les dents i les genives descobertes per la ira, precipitant, com un tità enfollit, aquests bocinets de paisatge en les profunditats de l'avern. Quan no restaren més testos, Nogués precipità els cubells amb les seves palmeres, per fi els mobles i tot.

En l'any 1909 ja no devia quedar ni portes en el taller d'En Pidelasserra, o bé aquest deuria tornar a París, perquè veiem que Nogués passa a ocupar un nou taller en el carrer de Girona, el qual conserva fins al any 1911 o 1912. Aquesta data clou el període tràgic. Aleshores és el moment de l'apai-vagament i de la glòria, quan l'artista aconsegueix orientar-se. L'era apacible i gloriosa té la seva seu en un nou taller, el que encara habita en el carrer de Provença. En 1921 l'home es casa i aleshores lloga un pis-taller en el carrer més Alt de Sant Pere, però sense per això abandonar el del carrer de Provença. Nogués envidua en 1923.

Aquest període tràgic o que jo anomeno tràgic, a fi de diferenciar-lo, és el que jo recordo com el d'un Nogués recelós, insociable, invisible arreu on els artistes freqüentessin; és l'època d'un Nogués gairebé desaparegut. Fuit el seu amic Fontbona; absent un altre inseparable, l'Isern; distanciat un altre confident, En Riera, ja només li restava a En Nogués la companyonia devota d'En Pidelasserra. A En Nogués durant aquells anys se'l veu o bé amb En Pidelasserra, o bé sol, o

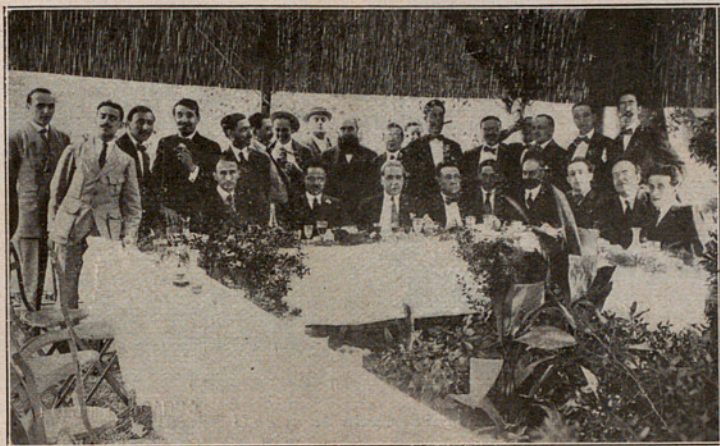
no se'l veu enlloc. Si en trobar-lo pel carrer l'atureu, no us respon només que amb monossíl·labs irònics i amargats i amb cara de tres déus; el sentim desconfiat, esquerp: el feriu terriblement a cada segon amb les vostres preguntes, amb les vostres idees, amb el vostre vestit, amb la vostra presència; si no cuíteu a abreujar la sentada hi perdreu el temps o re-

breu de mala manera. Els pintors procedents d'altres cenacles que recorden aquelles sorolloses reunions dels tiberistes, aquella agitació balabrera i demagògica d'«El Rovell de l'Ou», no saben avenir-se de l'arrauliment actual; exulten de la dispersió i esgotament d'aquell sínode tumultuós; en fan befa i s'ensanyen en l'aplanament de les escorrialles d'allò que havia de fer tronar i ploure, aquests dos amargats que vaguen com dues

ànimes en pena per les ruïnes de la llur Barcelona. Hom diu però si, més que aplanament, hi ha altivesa i menyspreu en l'actitud d'aquests dos inseparables que són En Pidelasserra i En Nogués. L'Isidre Nonell, que és una malallengua, diu si tiren per sants i si volen fundar una religió nova; si es reuneixen en el taller d'En Pidelasserra i s'hi barricaden per a comentar la Bíblia. Sembla cert, però, que durant aquesta terrible tongada ambós camarades estan de debó fonamentalment preocupats per qüestions filosòfiques, regust exacerbant d'aquell furiós intel·lectualisme d'«El Rovell de l'Ou» i de la

El personal de «La Publicitat», a Les Planes (1916)

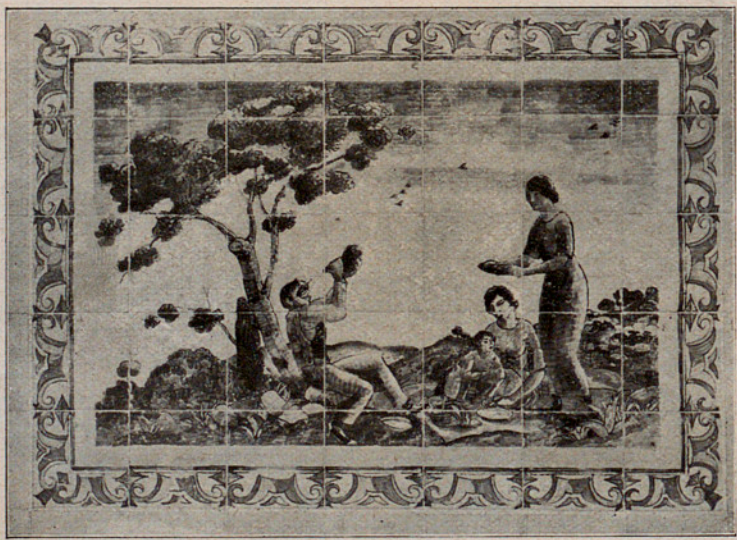

Pintura al tremp al celler de «Les Galeries Laietanes»

Estudi per a la decoració de la casa Plandiura

Plafó de rajoles de can Cullarettes

litografia Riera. És que els nostres dos artistes ja són tot uns homenassos, és que ja s'adonen de com els anys passen de pressa i de com ningú no s'atura a considerar la llur producció si no és per a esbrancar-la. Anys enrera Pidelasserra obra a câ'n Parés una esplèndida exposició d'olis que Raimond Caselles, àrbitre aleshores de la crítica, rebenta de manera tan despietada que l'art d'En Pidelasserra en queda ensorrat per molts anys. Hom no podia capir aquesta absurda acció d'En Caselles si no és per migrades causes personalistes que no han d'afegir gaire glòria a aquell intel·ligent redactor artístic de «La Veu de Catalunya». La derrota d'En Pidelasserra aclapara segurament a l'un i a l'altre

La Catalunya Pintoresca

dels inseparables: la vida els deu semblar destroçada, negra, cruel. Des d'aquell moment Nogués aconsegueix de cridar encara menys l'atenció. Com serà el seu esborrament que es lloga a preu de manobra per a pintar els interiors de la casa que Gaudí construeix al Passeig de Gràcia, xamfrà al carrer de Provença. Allí, durant els anys que van del 1906 al 1909 no fa altra cosa, des del matí al vespre, que ampliar fotografies d'obres clàssiques i colorir-les monocòmicament amb colors tendres diaprats per a fer-ne la pseudo-decoració mural que s'ha empescat aquella calamitat pictòrica que s'anomenà Aleix Clapés. Durant tres o quatre anys En Nogués treballa com un bastaix a les ordres d'aquell energumen

sense humanitat ni modals, en aquella feina ignominiosa i revoltant. Allò havia d'ésser un martiri per a En Nogués, no tan sols per la duresa material del treball, ni pel dolor moral que havia de suportar de les maneres barroeres d'En Clapés, sinó pel que representava d'abdiccions, de privacions artístiques; sobretot pel que revelava de desesperació i d'apremi. No obstant, sempre elegant, sempre *gentleman*, En Nogués no es planyé mai.

Aquell Nogués faceciós, despreocupat i infantil havia mort. Ara només coneixíem el seu espectre, més esblanqueït que mai, insepult i torturat en el silenci i evanescència del fantasmàtic. En Nogués, però, havia de ressuscitar triomfalment, ben aviat. La Resurrecció d'En Nogués s'escaigué cap a les darreries de l'any de gràcia 1909.

V

La Glòria

Era cap al any 1909 que vaig fundar un setmanari satíric titulat *Papitu*, el qual després passà a mans poc escrupoloses per a degenerar en un tan baix erotisme que arribà a fer enrogir els moços d'esquadra. Per la redacció del *Papitu* de la primera època passaren alguns dels artistes d'anomenada. Allí es revelà com a caricaturista En Nonell. El doctor Dargallo, que avui és metge de fama, i que aleshores era estudiant, publicà en aquest setmanari un floret de caricatures originalíssimes, d'un estil encisador, sempre acompanyades d'acudits engrescadors. Manuel Humbert s'hi feu conèixer també: els seus primers treballs, en eixir de l'Acadèmia Galí, es troben en la col·lecció del *Papitu* de la bona època; aquestes caricatures de l'Humbert són d'un to superlativament europeu. L'Aragai i En Planas també debutaren en el *Papitu*, on col·laboraren així mateix En Colom, En Canals, En Gargallo, En Labarta, el gran Georges Delaw, En Marian Andreu, els castellans Gris i Ramírez, aquest rumà que avui comença a fer rotllo en els Salons de pintura de París que s'anomena Isern i que deixà la caricatura per la pintura;

també En Josep Junoy, molt ben dotat, i l'Ismael Smith, En Junceda, En Martrús i En Roqueta.

Un dia calgué incloure-hi a En Nogués i al seu company Pidelasserra. Quant els ho vaig demanar no es feren pregar gens i bé es pot dir que des de l'entrada d'aquests dos artistes a la redacció del *Papitu*, aquesta publicació s'afermà i començà a prendre volada. La col·laboració d'En Nogués, àlies *Babel*, fou particularment preciosa: bé podem dir que

La Catalunya Pintoresca

aquell setmanari valia aleshores pels dibuixos d'ell, d'En Nonell i de l'Humbert; els demés hi figuren com a comparses, àdhuc En Pidelasserra, el qual firmava amb el pseudònim *Pius*; Les caricatures d'aquest

pintor eren formidables de caràcter, però sovint mancaven de gràcia, ço que produïa un desequilibri que perjudicava al mateix caractericisme, per causa d'excés.

Les caricatures d'En Nogués tingueren aviat molt d'èxit, i així el pseudònim *Babel* devingué de pressa cèlebre, no solament entre el públic indistint, sinó entre els més exigents coneixedors; de manera que en cosa d'un any Nogués eixí de la penombra on el públic i els artistes l'havien oblidat i on ell mateix semblava complaure's en recloure's. El setmanari no li procurà cap fortuna, però l'ajudà un xic i contribuí a fer-li la propaganda del seu talent, per manera que de retop

començaren a ploure-li encàrrecs que li augmentaren la fama i li permeteren de deseixir-se de les grapes dels contractistes de fam. Començà dibuixant a dos o tres colors cartells de cinema per a la casa Pathé i a tot color, molt bells, per la tipografia Enrich i C.^a. Això durà potser des de l'any 1910 al 1912. Potser seria a partir de l'any 1911 que començà a gravar a l'aiguafort i a l'aiguatinta les estampes prou conegudes dels amateurs. Aquesta producció era exposada anyalment en els plens de l'Agrupació Les Arts i Els Artistes i en les Exposicions Municipals de Barcelona. També alguna vegada en féu

La Catalunya Pintoresca

exposicions personals, sempre amb èxit. En 1917 fa la seva exposició de gravats a Madrid, la qual obté una ressonància enorme, particularment entre els intel·lectuals.

És de remarcar que mai exposa pintura. Conscient del seu peculiar talent de dibuixant i humorista, En Nogués es dedicava exclusivament als treballs en blanc i negre, encara que de tant en tant, quasi clandestinament, es dediqui a la pintura i fins a l'escultura. Sembla, però, que l'escultura l'ha practicada molt rarament, i que el poc que ha produït ha estat destruït per ell mateix.

En l'any 1913, En Santiago Segura li encarrega la publicació d'un setmanari humorístic titulat *Picarol*, publicació exquisida, d'un bon gust que aleshores passava per avantguardista i que acredita a l'editor, al director i a la ciutat en pes. Aquesta publicació es sosté poc temps però amb un to magnífic, gràcies sobretot, als dibuixos a dos colors i en blanc i negre que ell i En Manuel Humbert hi publiquen.

Cap allà al any 1914, altra vegada En Segura se sent editor i llença la *Revista Nova*, publicació dedicada a l'art modern i a tot el que de nou hom pot registrar sobre l'art antic i sobre l'art extremoriental; és una publicació setmanal, lleugera, mig seriosa, mig còmica, en la qual En Xavier Nogués intervé eficaçment, codirigint-la amb mi i publicant-hi una sèrie de dibuixos a dugues tintes o en negre sol que acaben de pujar la seva anomenada als cims més alts de la glòria catalana. Aquests dibuixos de *Revista Nova* són l'inici de la sèrie que després publicarà, per fascicles, amb text de Francesc Pujols, sota el nom de *La Catalunya Pintoresca*, l'èxit de la qual és tan gran, que desseguida queda esgotada l'edició. Un èxit així de llibreria no s'havia mai vist fins

aleshores en la nostra terra. Aquesta obra suggereix a En Pere Coromines la suculent sèrie novel·lesca titulada *Les dites i facècies de l'estrenu filàntrop En Tomàs de Bajalta*.

La Catalunya Pintoresca

La fama d'En Nogués s'estén: els seus dibuixos i gravats entren en les millors col·leccions; hom els hi pren dels dits. Els editors el sol·liciten: l'Editorial Muntanyola li encarrega uns llibres per a infants amb dibuixos a tot color que la gent gran no deixen arribar, per egoisme, a mans de la mainada. Els Salvat Papasseït li encarreguen un *Abecedari* il·lustrat;

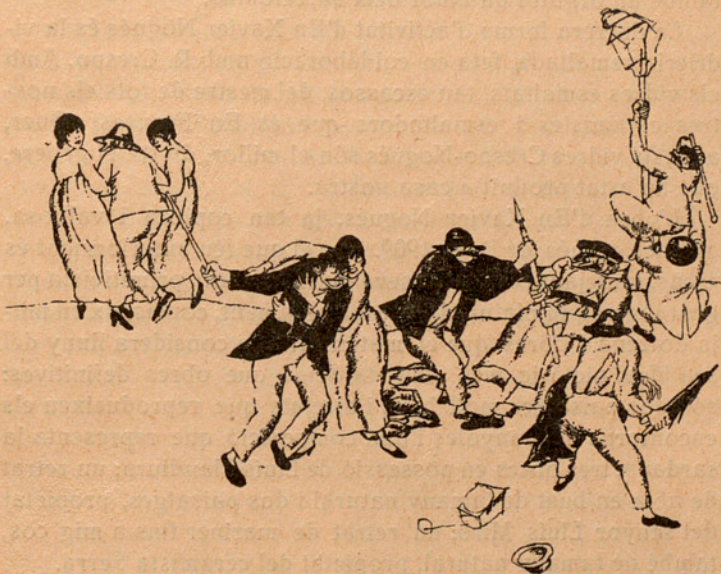

després un llibre titulat *50 Ninots*; En Santiago Segura, que ja li havia encarregat la decoració de les Galeries Laietanes, li encarrega posteriorment la decoració mural del celler que per uns quants anys fou obert al públic en el soterrani d'aquella casa. Encara En Segura tingué una altra magnífica pensada: la d'aplicar l'estil pictòric tan cursiu i fins a cert punt primitivista d'En Nogués a la decoració de rajoles de València i de pisa. En aquesta feina el nostre biografiat reeixí tant o més que en la mateixa pintura mural. Ell i l'Humbert, en col·laboració amb el mestre ceramista Francesc Quer, feren meravelles de simplicitat, de bon gust i de traça; la ceràmica d'En Nogués sobretot és d'un aire i d'un virtuosisme que hom diria més aviat obra d'un pintor-ceràmic especialitzat de tota la vida en aquesta difícil tècnica més aviat que l'obra d'un pintor-ceràmic improvisat. L'obra cabdal d'aquest gènere és l'enorme fris que el benemèrit arquitecte Cèsar Martinell li encarregà per a la decoració de la façana dels magatzems del Sindicat Agrícola de Pinell de Bray (Tarragona), el qual no ha pogut encara ésser col·locat en son lloc, i qui sap si mai ho serà, ni si les rajoles es trencaran o esgarriaran. Aquesta obra forma una composició de 40 metres de llargada. Posteriorment decorà així mateix amb rajoles de València l'interior del susdit sindicat, i també féu uns plafons per a la decoració interior la xacolateria de cà'n Culleretes.

Cap a l'any 1916, el cop d'ull gairebé infal·lible d'En Lluís Plandiura copsà la major part de les activitats d'En Xavier Nogués, donant-li carta blanca per a la gerència del vast negociat d'art que aquest ardit i intel·ligent col·leccionista fa funcionar en la seva casa del carrer de Ribera. És En Nogués qui dirigeix la reforma de tota la casa, qui projecta l'entrada

i l'escala, imponents d'augusta senzillesa; és En Nogués qui dirigeix la instal·lació de les prodigioses col·leccions d'art modern i antic, que posseeix el Sr. Plandiura; és En Nogués,

La Catalunya Pintoresca

en fi, el qui decora de cap a peus el Saló de la Casa Plandiura, des del paviment al sostre, des de les portes fins als mobles, llums i demés; obra quantiosa, atapeïda de decoració novíssima, reestilitzada del Lluís XVI català i rellevada per les nombroses pintures que en grans i petits plafons pintats al tremp glossen els paisatges i les cançons populars de Catalu-

nya amb l'art més ingenu i primitivista d'En Xavier Nogués. Aquest saló enlluernador, que és l'orgull del Sr. Plandiura i l'amor més gran del pintor que l'ha imaginat i realitzat, serà també un orgull i un amor dels barcelonins.

La darrera forma d'activitat d'En Xavier Nogués és la vidrieria esmaltada, feta en col·laboració amb R. Crespo. Amb els vidres esmaltats, tan escassos, del mestre de tots els nostres ceramistes i esmaltadors que és En Francesc Quer, aquests vidres Crespo-Nogués són el millor, dintre el gènere, que ha estat produït a casa nostra.

L'obra d'En Xavier Nogués, ja tan copiosa i valuosa, arrenca només de l'any 1909. Tot el que féu anteriorment és escàs, tantejant i tímid. La seva pintura a l'oli, primitivista per gust ingènit, miniaturada per temperament, consisteix en mitja dotzena d'obres que el mateix artista considera lluny del seu ideal pictòric, més aviat tanteigs que obres definitives: són dos paisatges molt bells i airejats que reproduïxen els encontorns de Banyoles i una composició que representa la sardana, tres obres en possessió de Lluís Plandiura; un retrat de noia en bust de tamany natural i dos paisatges, propietat del senyor Lluís Miró; un retrat de mariner fins a mig cos, també de tamany natural, propietat del ceramista Serra.

Hom podrà ben dir, doncs, que Nogués tot just ha començat a obrar, i que aquesta petita i mal embastada biografia no significa altra cosa que el primer capítol de la vera biografia del més sensitiu dels nostres plasmadors del característic. És molt i molt bo el que Nogués ha fet durant aquests setze o disset anys, però encara serà més i més sorprenent el que ens donarà d'aquí endavant, ara que ja posseeix gairebé tota l'experiència, ara que ja ha aconseguit una tècnica segura i

idònia amb el seu sentir d'artista, ara que les més pertorbadores inquietuds han fet lloc a la serenitat de l'edat madura, ara que tot al seu voltant ha vist formar-se una confiança que sovint llinda en cordialitat i fins i tot en adoració.

En Nogués, com tots els nostres artistes, té poca bibliografia, i encara aquesta és de caràcter lleuger. Així i tot potser dels artistes del nostre temps és el que la té més quantiosa. Aquesta bibliografia es destria així: Revista *L'Instant*, n.º 1, any II, 15 d'agost de 1919: publica una glossa del seu art, firmada per J. M. M.—Edicions de «La Revista». Col·lecció «Artistes Catalans Contemporanis». *Xavier Nogués*, per Francesc Pujols (amb 33 reproduccions); alguns articles laudatoris en la premsa de Madrid i particularment en la de Barcelona, i, per fi, aquesta que avui us és oferta en la Col·lecció «Quaderns Blaus».

BIBLIOTECA CATALÒNIA

VOLUMS PUBLICATS:

ALEXANDRE PLANA
EL MIRALL IMAGINARI

ANATOLE FRANCE
EL CRIM DE SILVESTRE BONNARD
(traducció Carles Soldevila)

PRUDENCI BERTRANA
JO (*memòries d'un metge filòsof*)

PERE COROMINES
SILÈN (*les dites i facècies de l'estrenu En Tomàs de Bajalta*)

JOAN PUIG I FERRETER
SERVITUD (*memòries d'un periodista*)

CARLES SOLDEVILA
EL SENYORET LLUÍS

JOAN SANTAMARIA
QUATRE TITELLES I UN NINOT

J. NAVARRO COSTABELLA
SAMUEL (*història d'un bon dependent, lladre i màrtir*)

DOMÈNEC GUANSÉ
LA VENUS DE LA CARETA

DE VENDA EN TOTES LES LLIBRERIES

RPEU: 4 PTES.

CATALANS

Subscriuiu-vos al

D'ACÍ I D'ALLÀ

— MAGAZINE CATALÀ —

DIRECTOR: CARLES SOLDEVILA

Surt cada primer de mes

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ

Espanya 1 any   Ptes. 15

Estranger 1 any   > 22

ADMINISTRACIÓ:

LLIBRERIA CATALÒNIA

PLAÇA CATALUNYA, 17 - BARCELONA

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1500443488

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA
BIBLIOTECA

Res. Mor
C16

REG. 42.338

SIG. 7.021 (Nog) soc

Quaderns publicats:

SANTIAGO RUSIÑOL

(Segona edició)

per **Carles Capdevila**

A. ROVIRA I VIRGILI

per **Carles Soldevila**

FRANCESC CAMBÓ

(Esgotat)

per **Rafel Marquina**

Dr. TURRÓ

per **Leandre Cervera**

LLUIS MILLET

per **Baltasar Samper**

Dr. ANDREU

per **Joan Minguez**

Pròxim a sortir:

ANGEL SAMBLANCAT

Seguirà:

RAIMOND D'ABADAL

JOSEP CARNER

Preu de cada quadern: 1,50 ptes.